

Presentasjon av Den katolske kirkes sosiallære

Oslo, August 1998

© Caritas Norge 1998.

Innholdsfortegnelse:

Innledning

Bruksanvisning

Del I

Guds rike, verden og Kirken

Del II

Å reflektere over troen

Del III

Aktivitet i menighetene

Temaer innenfor katolsk sosiallære

Dokumenter i sosiallæren

Litteraturliste

Vedlegg

Innledning

Stikkord:

Sosiallæren - Hva er det ? Hvorfor er den viktig ?

Jubileum

Vi må mene noe. Vi må gjøre noe.

”Integrert humanisme”

Hva ønsker vi å oppnå med denne presentasjonen av katolsk sosiallære? Vi har flere mål. For det første vil vi presentere Kirkens sosiallære. For det andre, og like viktig, vil vi prøve å hjelpe og motivere folk til handling i menighetene og dagliglivet på disse områdene.

Hva er Kirkens sosiallære? Det er den delen av Kirkens lære som handler om sosiale, kulturelle, politiske og økonomiske emner som har utviklet seg i det siste århundre. Kirkens sosiallære hjelper oss til å se i et kristent perspektiv på de beslutninger som daglig tas og som berører våre liv. Dette er et stort område som dekker krig og fred, økonomisk rettferdighet, internasjonal utvikling, rasisme, miljø og menneskeverd.

Vi er også kalt til spesiell oppmerksomhet på det kommende Jubileum 2000, feiringen av år 2000 etter Kristus liv, død og oppstandelse. I *Tertio Millenio Adveniente*, Pave Johannes Paul IIs brev om forberedelse til årtusenskiftet, understreker han hvor viktig det er at vi som kirke og enkelt-kristne må fornye vår tro som en følge av denne begivenhet. En konsekvens av denne prosessen er at vi må engasjere oss som kristne i samfunnet.

En av det mest sentrale ideer bak Kirkens sosiallæren er at spiritualitet henger nøye sammen med rettferdig handlemåte. Forpliktelse til sosial rettferdighet er ikke noe mindre viktig i vårt religiøse liv. Det er en del av den samme virkeligheten. Vi er kalt til å se at våre liv dekker tre sfærer; religiøse, moralske og politiske. Som kristne har vi en tendens til å være opptatt av de første to og ikke nødvendigvis det siste. Likevel, Kirkens sosiallære oppmuntrer oss til å se disse tre aspekter som en enhet, som henger sammen og støtter hverandre. Dette er hva Pave Johannes Paul II kaller ”integrert humanisme”. Å være kristen er å være et helt menneske; som lever, ber, reflekterer og handler i verden. Vår tro berører alle livets dimensjoner. Dette er en humanisme med Kristus som kilde og øverste mål, en humanisme om Kirken er rettet mot. Det er fra Kristus vi lærer hva det vil si å være menneske.

Denne presentasjonen prøver å hjelpe folk til bedre innsikt og til å begynne å omsette denne innsikten til handling. Kirken ber sine medlemmer om å fordoble innsatsen i arbeidet for rettferdighet nå som Jubileet nærmer seg. Vår tro må alltid være mer enn bare ord og gester, den må være del av vår handling. Årtusenskiftet gir oss en enestående mulighet til å reflektere som menighet og individ over hvem vi er og hva vi vil, i lyset av Evangeliet og Kirkens tradisjon.

Bruksanvisning

Vi vil nå presentere noen forslag til hvordan denne presentasjonen kan brukes i menighetene. Hensikten med teksten er å oppmuntre og inspirere enkeltkristne til et sterkere engasjement i samfunnet og et fornyet syn på sin tro og til å se dette som en del av det kommende Jubileum. Hensikten må hele tiden være å finne den beste måten vi kan forberede oss på til å feire vår tro og våre liv ved årtusenskiftet.

Vi håper menighetsrådet vil arrangere en serie menighetsmøter for å diskutere denne presentasjonen. Det bør brukes en kveld på hver av temadelene. Målet er at flest mulig blir kjent med det åndelige grunnlaget for Kirkens sosiallære. Derfor er det viktig at hver deltaker får sin egen kopi av denne presentasjonen på forhånd. Det er viktig å huske at en del av teksten er ment å provosere oss, hjelpe oss å se ting i et nytt lys. Vi foreslår de følgende skritt for deltakere:

- Bla gjennom hele presentasjonen på forhånd for å få et overblikk over den.
- Les dagens del/tekst og gjør notater. Ha gjerne følgende spørsmål i bakhodet:

Hva betyr dette for meg som kristen ?

Hva kan vi som menighet lære av dette ?

Er det noen nytt ? Hva har jeg lært ?

Har det forandret mitt synspunktet ?

Ønsker jeg å få vite mer om emnet ?

- Diskuter teksten i gruppen. Hver del inneholder flere ”bokser” med spørsmål som er ment som hjelpemidler i diskusjonen. Det er viktig å utnevne noen som kan oppsummere på slutten av møtet det som har gitt størst innsikt. Det er også viktig å gi god tid til bønn på begynnelsen og slutten av møte.

Spørsmål vi må ha med oss hele tiden er; hva mer kan jeg/vi gjøre til å forberede vårt/mitt engasjement ? Hvordan kan vi ta dette videre inn i menighetslivet ?

Tips for møter:

- Hvert møte og hver begivenhet må være interessant og preget av glede. Folk ønsker ikke å komme for å kjede seg.
- Hvert møte og hver begivenhet bør ha tid til refleksjon og evaluering. Begynne og avslutt gjerne med en bønn eller helst Bibelen. Dette er måten vi fordyper vår tro.
- Hvert møte og hver begivenhet skal/bør føre til aktivitet framover. Folk flest liker ikke å være med på møter som ikke fører noen sted.

Hvis noen har kommentarer eller tilbakemelding om presentasjonen vil vi gjerne høre fra dere. Skriv til: Michael Watters, Kommissjonen for Rettferdighet og Fred, Akersvn. 5, 0177 Oslo.

Del I

...og hva han krever av deg: at du skal gjøre det som er rett, vise trofast kjærlighet

og vandre ydmykt med din Gud. Mika 6: 8

Guds rike, verden og Kirken

Hver gang vi ber Fader Vår ber vi "komme ditt rike". I det kommende kapittel skal vi se nærmere hva dette betyr.

Hva er Guds rike ?

Guds rike er et av de mest sentrale bilder brukt i det Nye Testamentet for å beskrive Jesu undervisning og nærvær. Det er et bilde de bibelske forfatterne brukte for å forklare tre forskjellige virkeligheter;

i. En opplevelse av frelse: Evangelistene presenterer Jesus som Guds Messias. Jesus forkynner Riket og handler samtidig, begge elementer er bundet sammen. Vi opplever hva Riket betyr for oss som individer og fellesskap når Han helbreder mennesker, driver ut onde ånder og forkynner det glade budskapet.

ii. En eskatologisk begivenhet: (eskatologisk kommer fra gresk og betyr de siste tingene) Jesus lovet at Guds rike hadde kommet og ville bli fullført i de siste dager. Riket har allerede begynt med Ham, men vil ikke bli ferdig før dommedag. Vi må ta konsekvensene av dette her og nå, fordi vi ikke vet når denne dagen kommer. Det er et kall til å møte Guds ord med åpenhet.

iii. En teologisk åpenbaring: Guds rike forteller oss hva slags gud det er vi følger. Det er en gud som er intimt involvert i våre liv og verden. Gud er en frelsende Gud som har sendt sin Sønn til alle, men spesielt til de undertrykt, de foreldreløse, fanger, enker og de fattige. Gud er på deres side.

Guds rike er oppfyllelsen av Guds plan for skaperverket, for menneskeheten, for naturen og for historien. Jesus kom for å innvie Guds rike. Det glade budskapet som han gjorde kjent, var at Guds rike har kommet. Dette var spesielt gode nyheter for de fattige fordi forrang til Guds rike var helt omvendt av de verdslige rikene. Guds rike er et sted hvor de ydmyke skal arve jorden, de som sørger vil bli trøstet og de som hungrer og tørster etter rettferdigheten skal mettes. (Matteus 5: 2-12)

Det Guds rike som vi må søke aktivt, det er rettferdighetens fellesskap. Hvis vi er betrodd til å kjempe for Riket, må våre liv være i riktig perspektiv. (Matteus 6:33) Jesus sa at han var selv det glade budskap for de fattige som profetene hadde fortalt om i det Gamle Testament. Guds rike som ble begynt av Jesus gjennom hans

arbeid, er blant oss, men det er ikke ferdig ennå.

Gud har invitert alle inn i riket, men å si ja til invitasjonen krever en fritt valgt svar og en kamp.

Å leve i samsvar med Guds rike krever strev og lidelse gjennom et liv i ydmykhet etter Evangeliet og korset, i Saligprisningenes ånd og framfor alt, gjennom ekte vilje til forandring.

Kirkens misjon er å forkynne og bygge opp Riket, men Guds rike er ikke begrenset til Kirken. Rikets tegn og Guds åpenbaring av Riket finnes i verden blant folk uten tro og alle trosretninger.

Refleksjon: Spørsmål

- Hvordan er din egen erfaring av Guds rike ?
- Er den annerledes enn Kirkens ? Har du sett tegn til riket i verden ?

Verden

I det Gamle Testamentet leser vi at Gud skapte verden. *Gud så på alt det han hadde gjort, og se, det var overmåte godt.* (1 Mosebok 1: 31)

Gud har elsket verden så høyt at han ga sin Sønn, ikke for å dømme verden, men for at verden skulle bli frelst. Jesus pekte på forskjellen mellom verdslige verdier og Guds rikets verdier. I verden er makt brukt til å lovprise dem som har den og til å undertrykke de fattige. I Guds rike blir makt brukt på en radikal annerledes måte: til å tjene, å løfte byrder, å helbrede og fri mennesker som er knust av fattigdom, sykdom og urettferdighet.

Jesus ble drept av de verdslige maktene av sin tid fordi han brukte sin makt på en måte som var en trussel mot de etablerte i samfunnet. Jesus viste dem hva makten deres inneholdt, den var hyklersk, hjerteløs og korrump. Da Jesus oppsto fra døden seiret han over synden. Som Hellige Paulus sa, *døden er oppslukt, seiren vunnet.* (1 Korinter 15: 55).

Verden er blitt forløst, men skaperverket og frelsen er ikke ferdig før Guds vilje er fullført. Guds plan er komplett når alt under himmel og jord er slått sammen under Kristi kongedømme. (Efeserne 1: 9-10)

Verdens synder

I den bibelske historien om syndefallet i 1.Mosebok finner vi religiøse uttrykk for konflikt og uorden som er vesentlige for menneskeheten og alle sider av samfunnet. Dette er bedre kjent som *arvesynd*. Historien om syndefallet beskriver menneskehetens avslag av Guds suverenitet. Helheten og harmonien i menneskehetens forhold til Gud (og til andre mennesker og levende arter) er fordreid og brutt.

Vi lever i en kompleks verden. De politiske og økonomiske strukturer som sikrer Norges og andre vestlige lands rikdom bidrar også til å opprettholde fattigdommen i utviklingslandene. Slike strukturer er syndige.

Hva er sosial, eller strukturell synd ?

Strukturell eller sosial synd er et begrep som ble utviklet av frigjøringsteologene i Latin-Amerika på 70-tallet. Det springer ut fra spørsmålet om hvorfor så mange mennesker lever i fattigdom. De mener at denne fattigdommen verken er naturlig eller tilfeldig, men heller resultatet av sosiale, politiske og økonomiske omstendigheter. Fra et teologisk synspunkt snakker man her om synd, men ikke bare om personlig og individuell synd, men om sosial synd. Det er ikke snakk om at individuelle synder fornektes, men at menneskets synder kan befinne seg i samfunnets institusjoner og strukturer og vi kan definere dem som syndige. Resultatet er det samme for all slags synd, det skaper avstand mellom Gud og mennesker. Begrepet er nå brukt av mange også utenfor Latin-Amerika, Pave Johannes Paul II har brukt det mange ganger i sine skrivelser om sosiallæren.

Det er blitt sagt at strukturell eller sosial synd vanligvis er en passiv deltagelse i noe som utilsikt har onde konsekvenser. Selv om vi ikke ønsker å delta i slike strukturer, har vi ofte nytte av dem. Mange som lever gode moralske liv kan i sin hverdag eller i arbeidslivet være ansvarlige for beslutninger som har onde virkninger. For eksempel utnyttning av u-land, ødeleggelse av miljøet eller det å betale urettferdige lave priser for arbeidskraft eller varer. Når det eneste syn på synd bare er at individer er rammet, får vi en ubalanse. Det er lett å handle som om de sosiale konsekvenser av personlig synd ikke er forbundet med vår tro. Dette kan bidra til at vår kristne holdning til status quo, at ting som blir som det er, står ubestridt. Synd og religion er fjerne og begrenset til den private og personlige sfære. Dette kan forklare hvorfor så mange av de etablerte i samfunnet forarges når kirken går ut av status quo og snakker høyt mot urettferdighet i samfunnet.

Refleksjon: Spørsmål

- I din erfaring blir makt brukt til å undertrykke de fattige?
- Hvor har du sett rikets makt i bruk i situasjoner ?
- Har du opplevd *sosial* synd - i ditt arbeidsliv, i politikk eller i Kirken?

Gud i verden

Hvis synd og ondskap er nærværende i verden, så er også den grunnleggende godhet i Guds skaperverk og i Jesu makt til å frelse. Paulus forteller oss at alt i himmelen og på jorden er skapt i Kristus. (Kolossene 1:15) Guds skaperverk er fortsatt under skapelse. Det er som Paulus har skrevet i Romerbrevet;

Likevel var det håp, for det skapte skal bli frigjort fra trelldommen under forgjengeligheten og få del i den frihet som Guds barn skal eie i herligheten.
(Romerne 8: 21)

Å bygge Guds rike er å samarbeide med Gud i fullføringen av Hans skaperverk og frelse av verden, å bringe Guds verk til fullkommenhet i mennesker, institusjoner og alle skapte ting.

Refleksjon: Spørsmål

- Har du opplevde Guds nærvær i samfunnet ?
- Hvordan kan Guds nærvær blir styrket i verden ?
- Føler du at det finnes et skille mellom arbeidslivet ditt og din tro ?
Hva kan du gjøre med det ?

Kirken Som Guds folk

Folk har forskjellig forståelse av Kirken, men oppfatningen av Kirken har vært i utvikling siden det Annet Vatikankonsil. Før ble Kirken sett som en geistlig og hierarkisk institusjon hvor legfolk ble fortalt hva de måtte gjøre og hva de måtte tro på hvis de ønsket å bli frelst. Noen tenkte at Guds rike fantes innenfor den Romersk Katolske Kirken. Oppfatningen fra Vatikankonsilet var at Kirken var en kommunion.

Som vi finner i Peters første brev;

Men dere er en utvalgt slekt, et kongelig presteskap, et hellig folk, et folk som er Guds eiendom, for at dere skal forkynne hans storverk, han som kalte dere fra mørket til sitt underfulle lys. Før var dere ikke et folk, men nå er dere blitt Gud folk. (1. Peter 2:9-10)

Dette er et nytt syn på Kirken; Kirken som Guds folk. Den er mer opptatt av å være et trosfellesskap enn en institusjon definert ut fra hierarkiske funksjoner.

Hva er Guds folk ?

Vi befinner begrepet "Guds folk" i hele Bibelen hvor det først var brukt i det Gamle Testamentet for å betegne Israel, Guds folk. I det Nye Testamentet, referer Guds folk til Kirken, de nye følgere av Kristus. I nyere tid vi finner det i *Lumen Gentium*, Kirkens dogmatiske konstitusjon fra det Annet Vatikankonsil. Dette dokumentet bruker Guds folk som et bibelsk og dynamisk bilde på hvordan Kirken skal forstå seg selv. Dette bildet vektlegger den fellesskapelige delen av Kirken. Alle - prester og legfolk - utgjør den menneskelige siden av fellesskapet som er Kirken. Vi som Kirke er lik Guds folk som vandret gjennom ørkenen, et pilegrimsfolk med vår Gud til å lede oss. Men det finnes også andre kirkemodeller som for eksempel, Kristi legeme.

Alle er kalt til å delta i Guds rike - selv om de ikke kaller Jesus for Frelser. Våre jødiske forfedre erkjenner Gud som menneskehetens far. Muslimer bekjenner seg til Abrahams tro, og lovpriser den ene og barmhjertige Gud.

Mange andre i vårt sekulariserte samfunn søker Gud ved å lytte til sin samvittighet og ved å prøve å gjøre hva de tror er rett. Hele menneskeheten er Guds folk. Kirken er Guds særlige folk, de som tror på Den Treenige Gud, og Jesus som Herre og Frelser.

Vi er kalt til å omfavne det glade budskapet, komme sammen for å søke etter Riket, bygge det opp og leve det.

Det er ikke nok for Kirken å forkynne Evangeliet, den må utfordre verdens påstander med Evangeliets makt. De verdier som Kirken vil bruke til å dømme verden, er Guds rikes verdier, rettferdighets-fellesskapet som er mest åpenbart i Jesu person, liv og død.

Refleksjon: Spørsmål

Synet på Kirken før og etter det Annet Vatikankonsil representerer forskjellige teologier. Ofte kan dette være en kilde til konflikt innenfor en menighet uten at folk kjenner til det eller snakker om det. Kan det tenkes å invitere folk til et spesielt menighetsrådsmøte eller en menighetsmøte til diskutere dette ? Her er noe mulig diskusjonstemaer / spørsmål.

- Hva er dine bilder / idealer av Kirken ? Del dem med hverandre.
- Hva ønsker du Kirken skal være ?
- Kan vi leve og be sammen selv om vi har forskjellige kirkebilder ?
- Er det langt fra mitt kirkebilde og Kirken i virkelighet ?

Kirken, riket og å velge å stå på de fattiges side

Kirken er også Kristi nærvær uavbrutt i verden. Misjonen er å forkynne det glade budskapet. Kirkens oppgave er å forkynne *frigjøring fra alt som undertrykker menneskehet*. (Evangelii Nuntiandi 9). Kirken er ikke bare paven, biskopene og prestene. Alle kristne er kalt til å ta del i Kristi misjon. I mange land i Latin-Amerika har Kirken engasjert seg på de fattiges side gjennom prinsipper og bevisste tiltak til fordel for de fattige. Dette er et aktivt valg, og engasjementet er basert på en reflektert og grundig lesning av Skriften og Kirkens tradisjon fra de fattiges perspektiv og livssituasjon. Over tid har dette ført til konflikt med de rike og mektige - jordeiere, ledere i næringslivet og de militære. Ofte har Kirkens folk lidd som en følge av det.

I Europa har Kirkene ikke valgt å være på de fattiges side på den samme måten selv om mange ordenssamfunn og kirkelige organisasjoner jobber i samarbeid med de fattige. Mesteparten av energien går fremdeles til å betjene eksisterende kirkemedlemmer, som i den europeiske kontekst ikke lenger er fattige.

Mange setter spørsmålsteget ved denne strategien. Det å velge å stå på de fattiges side gjelder for hele Kirken, ikke bare for de landene som har et flertall av fattige. I Europa er en del av arbeidet for rettferdighet og fred å undersøke hvordan Kirken kan bli en kirke for de fattige og en kirke til tjeneste for de fattige. Selvfølgelig vil det være mye diskusjon rundt hvem som er de fattige blant oss og hva som er best for dem. Likevel

er det klart at dette er retningen Kirken må gå hvis vi vil være trofaste mot Jesu eksempel og lære.

Refleksjon: Spørsmål

Hva vil et engasjement på de fattiges side bety for den Katolske Kirken i Norge ?

Hvordan, synes du, har Kirkens syn på seg selv forandret siden det Annet Vatikankonsil ?

Hva er din visjon, ditt håp for Kirken ?

Kirken og politikken

Kristne og Kirken er involvert i politikk, om de ønsker det eller ikke. De som påstår at de ikke er aktivt engasjert i politikk, støtter egentlig status quo. Det er umulig å delta i samfunnet uten å delta i politikk. Ideologi er en vesentlig del av politikken. En ideologi er et sett ideer som informerer, tolker og bestemmer vår respons til virkeligheten. Politiske ideologer som fascisme, sosialisme og konservatisme er ofte utgangspunkt for partipolitiske programmer. De fleste av oss trenger å bli bevisst de ideologier vi har blitt oppdratt med fra våre miljøer. Slike innebygde ideologier brukes ofte til å forsvare opprettholdelse av urettferdige strukturer. Folk kan ofte ha ideologisk tro som er i motsetning til deres religiøse tro, for eksempel Kirkemedlemmer som mener at en klasse, eller etnisk gruppe er naturlig overlegen en annen.

Politikk handler om hvordan et samfunn organiserer seg, hva slags prioritering nasjonale målsetninger får, hvordan økonomisk liv fremmes, hvordan loven forvaltes og hvordan beslutninger tas, lokalt, nasjonalt og internasjonalt. I det jødiske samfunn på Jesu tid fantes det ikke noe skille mellom politikk og religion, eller religionen og Staten. Alt sto i forhold til og ble dømt etter Gud og hans lov. Jesus ble henrettet av sin tids etablissement. Jesu medlidenhet og kritikk av de fattiges undertrykkelse ble en trussel for sivile og religiøse ledere. Kanskje har ikke så veldig mye forandret seg i dagens verden?

I dag, når Kirken stiller spørsmål ved Statens rolle eller er kritisk til regjeringer og politiske partier, blir den ofte anklaget for å blande seg i politikk. Gjennom historien har ledere, stater og samfunn søkt Kirkens samtykke for hva de har gjort. De foreslår at Kirken må fungere som statens tjener og velsigne deres beslutninger. Men Jesus gjorde det klart at Hans Rike ikke handler om politiske forhandlinger eller militær makt. Det handler ikke om ideologier eller streben etter falske guder.

Jesu misjon ble nettopp å frigjøre det jødiske folk fra deres søken etter en Messias som skulle gjenopprette det jødiske riket. Han ønsket at folk skulle oppdage et nytt rike; et

rike bygd på rettferdighet, fred og kjærlighet, hvor makten skulle tjene de aller minste blant oss. Kirkens politiske rolle i dag er å fortsette Jesu profeti, å lede samfunnet i retningen av Guds rike.

Del II

For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem Matteus 18:20

Å Reflektere over troen

Den virkelige verdien i en menighet ligger i medlemmenes levende tro og spiritualitet. Å bli bevisst vår egen spiritualitet er en måte å bli mer bevisst Guds nærvær i våre liv. Dette er det levende vannet som Jesus snakket om, som finnes i hvert menneske;

Den som drikker av dette vannet, blir tørst igjen. Men den som drikker av det vann jeg vil gi ham, skal aldri mer tørste. Det vann jeg vil gi ham, skal bli en kilde i ham med vann som veller fram og gir evig liv. (Johannes 4: 14-15)

Vår tro styrkes gjennom svaret vi gir til Guds kjærlighet til oss, ved å dele våre liv i det kristne fellesskapet, ved bønn, ved å reflektere over Den hellige skrift og ved å delta i Kirkens sakramentale liv. Jesus sa at hvor vi er samlet i hans navn vil han være til stede. Å diskutere hva Gud betyr for oss med andre og å be sammen er en viktig kilde til oppmuntring i våre liv. Vår tro er en gave fra Gud som gjør det mulig for oss for å tro og å leve vår tro på at Jesus er Guds Sønn, den samme Gud som har kalt oss til å ta del i sitt liv og følge ham. Spiritualitet handler om åndelige ting - bønner, andakter, sakramenter, men er også bredere enn det. Det er det praktiske uttrykket for hvordan vi lever og forstår vår tro.

Nøkkelen til hvordan vi lever som kristne er Guds ord; Bibelen. Den handler om Guds betydning og formål, i hverdagslivet og i viktige historiske begivenheter som for eksempel frigjøringen av Guds folk fra trelldom i Egypt. I det Nye Testamentet, Guds åpenbaring, er det Jesus Kristus som bringer det glade budskapet. Evangeliet gir ny betydning til erfaringer i vårt liv, og våre erfaringer gir ny mening til Evangeliet. Skriften, spesielt Jesu ord og gjerninger, får sin sanne betydning i kontekst. Det er i og gjennom hverdagslivet vårt at vi trenger å finne mening i Guds ord.

I Evangeliene leser vi om Jesu ord og gjerninger. Det meste av dette er vi kjent med. Vi husker hva han sa til den syndige kvinnen om skilsmisse, og om tollerne. Likevel kan kunnskap om konteksten som Jesus snakket i opplyse ordene hans. Lignelsen om den barmhjertige samaritan er et godt eksempel. På et nivå forstår vi hva Jesus mente når han sa, ikke bare krysse gater, men hjelpe folk i nød. Men når vi vet at mennesker fra Samaria ble foraktet i Jesu samtid, forandres historien til noe mer. Nå ser vi ikke bare at Jesus avslører hvor lite nestekjærlighet hans samtidige har, men også at vi må vise nestekjærlighet til den som er foraktet.

Jesus levde, utførte sin oppgave og døde på en spesiell måte, til en bestemt tid og på et sted med mange komplekse sosiale, politiske, økonomiske og religiøse forhold. Jesus forsto at han måtte bruke erfaringer fra folks hverdag så de bedre kunne forstå hans budskap om frelse. På en måte ble Jesus begrenset både av sin tid og samtidens erfaringer.

Ingenting han gjorde - undervisning, helbredelse og lidelse - skjedde i et historisk tomrom. Det var nært knyttet til den historiske tid. Når han underviste og preket var det til lyttere som forsto denne sosiale konteksten.

Når vi prøver å forstå Guds ord må vi gjøre det ut fra vårt liv og vår verden, det globale samfunnet. Dette er enda en grunn til hvorfor *sosial analyse* er så viktig for å hjelpe oss å forstå Evangeliet. Når vi har en mer grundig forståelse av virkeligheten kan vi svare på det Jesus sier.

Refleksjon: Velg en tekst.

Ta en tekst fra Evangeliet, kanskje en lignelse. Les den og still deg noen av de følgende spørsmål:

- Hva tror du Jesu samtidige tenkte da de hørte dette ?
- Hvorfor skrev evangelisten det ned ?
- Hva betyr dette for oss i dag ?

På Jesu tid var folket i Palestina under romersk okkupasjon. De ble politisk undertrykt og økonomisk utnyttet. Romerne fremmet eiendomsrett til privat jord som førte til et system av forsømmelse og jordløse småbønder som av og til måtte selge seg inn i trelldom. Kvinner ble ofte tvunget til å prostituere seg for å overleve. Tollere ansatt av romerne utnyttet også den lokale befolkningen. I tillegg fantes det strenge religiøse renhetslover som nektet flere adgang til arbeid; spedalske og andre mennesker ble vraket fra samfunnet. Denne konteksten gir ekstra betydning til den måten Jesus proklamerte sin misjonen.

Herrens ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne et gledesbudskap for de fattige. Han har sendt meg for å kunngjøre at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens år fra Herren. (Lukas 4: 18-19)

Sosial analyse

Sosial analyse er en hjelpemiddel til å oppdage urettferdighet og til å forstå syndens kompleksitet i samfunnet slik at det rettes søkelys på folk og strukturer som er ansvarlige. Det har ingenting med skyld å gjøre, men er et forsøk på å beskrive den sosiale virkeligheten. Det handler om hva slags spørsmål kristne mennesker trenger å stille samfunnet rundt seg.

Vi må stille kritiske spørsmål til den verden vi lever i fordi;

- i. Det gir oss et bilde av virkeligheten som vi må rette vår tro i forhold til.
- ii. Det utfordrer den praktiske betydningen Evangeliet har for oss og verden.
- iii. Det klargjør hvor det er behov for forandring i samfunnet, fo at det skal bevege seg mot Guds rike.
- iv. Det kan belyse en situasjon og gi oss svar; hvem tjener på situasjonen, hvem lider av denne situasjonen og hva er vår posisjon i forhold til dette?

Å stille disse spørsmålene er ikke noe vi gjør bare en gang. Det er en prosess som forsetter hver gang åpner vi Bibelen. Følgende er ment som forslag til spørsmål som kan brukes.

1. Problemet

- ◆Hvordan og hvorfor fant situasjonen sted ?
- ◆Hvem er det som tjener mest på at det forsetter slik ? Hvilke interesser er representert i situasjonen ?
- ◆Hvem lider som resultat av det ? Hvem er ofrene, og hva er konsekvensene for samfunnet ?

2. Hva opprettholder problemet ?

- ◆Hvilke systemer skaper og støtter problemet ? Hvem kontrollere dette ? Hvem er lederne og de mektige ansvarlige overfor ? Hva slags forhold har vi til dem som sitter med makten i denne situasjonen ?
- ◆Hva er de sosiale, kulturelle, politiske og religiøse verdier som støtter de underliggende strukturer ?

3. Hvor står vi ?

- ◆Hvilken gruppe tilhører vi - de som tjener eller de som lider ?
- ◆Hvordan påvirkes vi av sosiale verdier og holdninger ?
- ◆Hvilken side tar vi parti med ?
- ◆Hvem er maktesløse i situasjonen ? Hvorfor er det slik ? Trenger de støtte og solidaritet ?
- ◆Hvor er Kirken i dette ? Hvordan brukes Kirkens ressurser ?

Visjonen og målet i et samfunn får uttrykk i verdier. Noen verdier representerer klart verdiene i Guds rike:

- tro på forsvar av de svake og gamle
- tjene det felles gode
- solidaritet med de som får urettferdig behandling
- tro på menneskeverd

Profetene i det Gamle Testamentet ble kalt av Gud til å fordømme avgudsdyrking - de falske verdier i denne tiden. De ble kalt til å minne folk om Guds verdier, og til å samle dem til trofasthet overfor Gud og hans lov. Dette profetiske ansvar har Kirken nå fått; å gjøre folk oppmerksomme gjennom offentlige uttalelser og forkynnelse av

det hun tror er Guds visjon for samfunnet. Alle kristne er kalt til å delta i dette arbeidet. Gud er likevel ikke begrenset til Kirken. Mennesker som ikke er kristne kan også være vitnesbyrd for Evangeliets verdier. Kristne må være oppmerksomme på Guds stemme når Han snakker gjennom tidens tegn og andre tradisjoner og tro enn vår egen.

Refleksjon: Spørsmål

- Hva er dine egne verdier ?
- Hva er de dominerende verdiene i samfunnet ?
- Hvor mye er samfunnets sosiale verdier påvirket av media ?
- Hvordan er Kirken påvirket av samfunnets sosiale verdier ?

'Med denne oppgave for øye er det til enhver tid Kirkens plikt å granske tidens tegn og tyde dem i Evangeliets lys. Således vil den kunne svare på menneskenes stadig tilbakevendende spørsmål om meningen med det nuværende og det kommende liv, og deres innbyrdes forhold, på en måte som svarer til hver enkelt generasjons behov. Derfor må vi kjenne og forstå den verden vi lever i med dens forhåpninger, lengsler og ofte dramatiske aspekter.'

(Gaudium et Spes 4)

En liten historie

Det var en gang en liten landsby ved bredden av en elv. Folket der var hyggelige og livet i landsbyen var godt. En dag så en av innbyggerne en baby flytende nedover elven. Landsbyboeren hoppet raskt ut i elven og reddet babyen. Neste dag var samme person ute på tur langs elven da han la merke til to babyer i elven. Han ropte på hjelp og begge babyene ble reddet. Dagen etter ble fire babyer reddet, og dagen etter det åtte og etter det enda flere.

Landsbyen organiserte seg raskt. De bygde vaktårn og trente svømmegrupper som kunne redde barna. Redningsmannskapene var raskt til stede hele døgnet. Hver dag vokste antall barn i elven. Landsbyboerne organiserte seg effektivt.

Redningsmannskapene ble trent til å gi øyeblikkelig førstehjelp. Andre grupper laget mat og ga klær til de frosne babyene rett ut av vannet. Mange i landsbyen ble fosterhjem for de som ble reddet.

En dag stilte likevel noen spørsmålet "Hvor kommer alle disse babyene fra ?, Hvem er det som kaster dem i elven ? Hvorfor ? La oss sende noen til å dra oppover elva og se hva det er som skjer ?" Men de eldre svarte, "Hvis noen drar oppover, hvem skal redde de barna som stadig kommer ? Vi trenger alle folk her".

'Men ser dere ikke', sa en ensom stemme, 'hvis vi finner ut hvem det er som kaster barna i vannet kan vi løse problemet og ingen babyer vil drukne'. 'Vi tør ikke', sa de andre, 'alt for risikabelt'. Så antallet barn i elva vokste hver eneste dag. Tallet på de som ble reddet økte, men antallet druknede økte enda mer.

Refleksjon: Spørsmål

Tenk på en situasjon her i Norge som du synes er urettferdig. Reflekterer over noen av de følgende spørsmål.

- Minner situasjonen deg om noen bibelske bilder eller historier ?
- Hva tror du Guds mening er i situasjonen ?
- Er vi, som Kirke, aktive i denne saken ? Hvorfor ? Hvorfor ikke ?
- Hva kan jeg / vi gjøre for å hjelpe ?

Forslag:

Kan dere tenke dere å starte en samtale/interessegruppe i menigheten for å diskutere, be og dele med hverandre noen av de emner du har lest om. Det trengs ikke mange for å sette i gang noe.

Her er noen ressurser som finnes i Bibelen:

Rettferdighet i Bibelen: Noen sitater fra det Gamle Testamentet.

2 Mos 22: 25-27

Jubileum ; 3 Mos 25: 8-19, 25: 23-24, 25: 32-34

Sal 15, 41, 72, 73, 85

Jes 30: 15, 42:18-23, 58:6-7

Hos 2: 21-23, 14: 2-9

Aom 5: 21-23, 8: 4-8

Mi 4: 6-8, 6:6

Rettferdighet i Bibelen : Noen sitater fra det Nye Testamentet.

Matt 5: 1-7: 29, 6: 24-34, 19: 16-22, 20: 1-16, 22: 34-40

Mark 2: 15-17, 11: 15-19, 12: 41-44

Luk 1: 46-55, 6: 20-, 12: 33, 12: 54-59, 16: 19-31

Joh 3: 1-21, 6: 34-40

Apg 2:42-47, 4: 34

Jak 1: 19-27

1 Tim 6: 6-10

Del III

*Fordi vergeløse undertrykkes, og fattige stønner vil jeg reise meg nå, sier Herren.
Jeg vil frelse dem som lengter etter hjelp. Salmene 12:6*

Pastoral Aktivitet

Rettferdighet og Fred, og Evangeliet

En av de beste beskrivelser av kristent kall til å arbeid for rettferdighet og fred får vi fra det aller første kristne fellesskapet i Apostlenes gjerninger:

Hele flokken av troende var ett i hjerte og sinn, og ingen kalte det han eide for sitt eget; de hadde alt felles. Med stor kraft bar apostlene fram vitnesbyrdet om Herren Jesu oppstandelse, og stor nåde var over dem alle. Ingen av dem led nød, for de som eide jord eller hus, solgte det og kom med pengene og la dem for apostlenes føtter. Enhver fikk så tildelt det han trengte. Apostlenes gjerninger 4: 32-35

Denne dimensjon har alltid vært til stede i Kirkens liv, selv om Kirken noen ganger har vært mer opptatt av rikdom og makt. I Den romerske katolske kirke la Annet Vatikankonsil fornyet vekt på hvordan Gud frelser mennesker; gjennom verden, historien og strukturene.

Hva er Det annet vatikankonsil?

Pave Johannes XXIII overrasket verden da han i 1959 gjorde kjent at Kirken skulle ha et økumenisk konsil. I Den katolske kirke et slikt konsil kalles for "økumenisk" i den betydning at biskopene fra hele Kirken er til stede. Det var ikke før 1962 at konsilet ble offisielt åpnet. Biskoper fra hele verden var til stede. Konsilet varte til 1965 og produserte 16 dokumenter om alle aspekter av Kirkens liv og lære. Det var ikke noen nye dogmer, men det ble en tilpasning av katolsk tradisjon til den moderne verden. Man regner med at det Annet Vatikankonsil er den mest betydningsfulle begivenhet i Kirkens liv siden reformasjonen.

Etter konsilet fant dette uttrykk ved stiftelsen av det Pavelige Rådet for Rettferdighet og Fred, (Justitia et Pax) og de lokale Kirkene ble bedt om å opprette slike grupper. Her til lands ble Kommissjonen for Rettferdighet og Fred opprettet i 1985 i Oslo katolske bispedømme.

En Trosbekjennelse fra Indonesia

Jeg tror på Gud, vår alles far, som har gitt jorden til alle folk.

Jeg tror på Jesus Kristus som kom for å oppmuntre oss og helbredde oss, å redde oss fra undertrykkerne, å forkynne Guds fred til menneskeheten. Han har ofret seg for verden. Det er blant alle folk at Herren lever. Han er blant oss, den levende Gud.

Jeg tror på Guds ånd som virker i hver mann og kvinne av god vilje.

Jeg tror på Kirken som er gitt som fyrtårn for alle nasjoner og beveget av Ånden til å tjene alle.

Jeg tror at Gud endelig skal knuse syndens makt i oss, og hele menneskeheten skal dele Hans evige liv.

Jeg tror ikke på de mektiges særrett, eller på våpeneskraft, eller undertrykkernes makt.

Jeg ønsker å tro på menneskerettigheter, solidaritet mellom alle mennesker og ikkevoldelige handlingers makt.

Jeg tror ikke på rasisme, rikdom, privilegier eller den etablerte orden.

Jeg ønsker å tror at alle menn og kvinner er like menneskelige og at orden basert på vold og urettferdighet ikke er orden.

Jeg tror ikke at vi kan ignorere ting som skjer langt borte.

Jeg ønsker å tro at hele verden er mitt hjem og at jorden jeg pløyer og kornet jeg slår er eid av alle.

Jeg tror ikke at jeg kan kjempe mot undertrykkelse langt borte hvis jeg tåler urettferdighet her hjemme.

Jeg ønsker å tro at det finnes en rett overalt og at jeg ikke er fri hvis en person er trellebunnet.

Jeg tror ikke at krig og sult er uunngåelig og fred uopnåelig.

Jeg ønsker å tro på kjærlighet med åpne hender og fred på jorden.

Jeg tror ikke at alle lidelser er forgjeves eller at vår drømmer forsetter å være drømmer og at døden er slutten.

Men jeg tør å tro på, alltid og på tross av alt, en ny menneskehet; i Guds egen drøm av en ny himmel og en ny jord hvor rettferdighet skal blomstre.

Å Leve rettferdig

Profetene i det Gamle Testament utfordret folk til å lovprise Gud og leve rettferdig. De fortalte israelittene at hvis ikke de sluttet med økonomisk undertrykkelse av de fattige ville de bli sendt i eksil og det var det som skjedde. Profeten Amos sa at de rikes liv i overflod var bygd på de fattiges undertrykkelse og han anklaget dem (Amos 6:1-7). Profetene Jeremia og Jesaja fordømte også religiøse som tjente mye ved å bedra arbeiderne sine (Jer. 22: 13-19, Jes: 58).

I et rikt land er vi tvunget til å tenke over hvordan man kan leve rettferdig, når en stor del av verden fremdeles mangler livets nødvendigheter. I dag blir kristne i de rike land mer bevisst at vår høye levestandard er bygd på fattigdom i andre deler av verden. Vi må også være klar over at det finnes fattige her i Norge, og blant oss i menigheten. Å leve rettferdig betyr å belyse alle aspekter av våre liv foran det speilet som Bibelen er. Det betyr å utsette våre liv for kritikk; måten vi forholder oss til familiemedlemmer, de som vi bor og arbeider med, og hvordan vi bruker ressurser. På et helt enkelt nivå kan det bety hva vi velger å spise eller hvor mye penger vi bestemmer oss for å dele med andre. Kanskje gjelder det hvordan vi bruker vår fritid og deler vår tid. Hvor vi står i viktige sosiale og politiske spørsmål. Det som er sikkert er at vi må vurdere hvordan vi lever våre liv i solidaritet med de som er målet for vår omsorg. Debatten kan lett bli triviell, men det handler om hva slags valg man tar.

Refleksjon:

Vi står overfor en økende fattigdom, som gjør at de fattige blir enda flere, og enda fattigere, og blir marginalisert gjennom den arbeidsløshet som smertefullt rammer de nye generasjoner. .... Verden har nå det strukturelle potensialet for å kunne forbedre levekårene. I dag, mer enn i gar, burde alle ha en sjanse til å nyte en rettferdig og verdig andel i livets bankett. Johannes Paulus II, Dagsorden for det Tredje Årtusen (196)

Den katolske kirke lære er at å være aktiv i arbeidet for rettferdighet og fred er en sentral del av det kristne liv. Folk må være engasjert selv om de ikke er medlemmer av organisasjoner. Kanskje to eller tre mennesker er interessert i en sak. De begynner å møtes, diskutere og se hva de kan gjøre. Eller muligens ønsker folk å samle seg for å diskutere Evangeliet i lys av dagens verden. Det finnes mange muligheter. Kirken har bedt oss om å engasjere oss i lys av det kommende Jubileum. Hvis vi virkelig mener det vi tror, må vi vise det gjennom handling.

Refleksjon: Se – Dømme – Handle

- i. Se begivenheter fra de fattiges side, hva er deres perspektiv, de er sjeldent representert i media. Hvordan er det å være norsk og fattig ?
- ii. Prøv å ta ut deler av problemene dere kan takle lokalt.
Er det noen med spesialkunnskap ? Er noe av problemene av spesiell lokal interesse ?
- iii. Del problem i klare saker, videre til mindre saker til dere finner et brukbart nivå dere kan jobbe på/med ?

En handlingsplan for menigheten

Vi skal presentere noe forslag til hvordan man kan gå frem for å starte en gruppe eller begynne denne prosessen. Forslagene går på metode og ikke tema.

'Kirken har alltid prøvd å hjelpe folk å finne sannheten. I samme grad hjelper hun dem til å handle og så frigjøre Evangeliets kraft. Alle kristne er kalt til å handle. Å gjenta prinsipper er ikke nok. Å peke mot urettferdighet er ikke nok. Profetiske uttalelser er ikke nok. Ord mister makt hvis ikke vi alle blir ansvarlige og handler effektivt.'

Paul VI *Octagesima Adeniens* 1971.

Hvem er vi?

Vi begynner alltid med spørsmålet hvem er vi. Hva er vår erfaringer ?
Hva er vi bekymret over ? Hva kan vi prøve å gjøre sammen ?

Hva er saken?

Når vi har bestemt hvilke saker vi er interessert i, blir det neste skritt å analysere. Vi må spørre hvorfor det er slik. Hva er årsakene til de problemene vi ønsker å ta opp ?
Følgende spørsmål kan hjelpe å klargjøre saken.

Hva er saken, situasjonen, behovet vi har identifisert ?
Hvordan opplever vi det ?
Hvem andre er involvert ?
Hvordan er denne saken oppstått ?

Hva med troen vår ?

Vi kan undersøke hva troen vår sier om situasjonen og årsakene. Er det noe vi kan lære fra Skriften, og/eller av Kirkens lære. Vi kan spørre hvor og hvordan Gud er nærværende i denne situasjonen.

Hensikten med å reflektere over troen i dette tilfelle er ;

- å hjelpe oss til å forstå konsekvensene denne situasjonen har for vår tro. Hvordan ville Jesus handlet på denne situasjonen ?
- å nevne de sosiale og strukturelle onder som hindrer Guds nærvær, og å finne ut Kirkens syn på dette punktet.
- å nevne verdiene som hersker i samfunnet - og spørre om de er i motsetning til Evangeliets verdier. Ut fra disse kan vi bedre formulere vår respons.

Handling og Svar

Den fjerde fasen er handling og svar. Hva ønsker vi å gjøre med situasjonen vi har oppdaget, diskutert og reflektert over ?

Trenger de vi ønsker å hjelpe en aksjon ?

På hvilke måte vil det være effektivt ?

Skal vi arbeide med folk eller for folk ?

Hva håper vi å lære av denne handlingen ?

Hvordan vil dette forandre meg, situasjonen og Kirken ?

Evaluering og Feiring

Gjennom hele denne syklus bør evaluering og feiring få en sentral plass; vurdere hva som er gjort, og feire det. Det er viktig å diskutere hvordan gruppen har fungert, har den oppnådd målet, er folk fornøyde ? Var det konflikter innen gruppen ? Hvorfor ?

Det er viktig å feire. Det styrker gruppens følelse av enhet og fellesskap.

Tips for møter:

Hvert møte og hver begivenhet må være interessant og preget av glede. Folk ønsker ikke å komme for å kjede seg.

Hvert møte og hver begivenhet bør ha tid til refleksjon og evaluering. Slik fordyper vi vår tro.

Hvert møte og hver begivenhet skal bør føre til aktivitet framover. Folk flest liker ikke å være med på møter som ikke fører noen sted.

Her er noen tekster å reflektere over :

Jeg vil gi dere et nytt hjerte og la dere få en ny ånd inne i dere . Jeg vil ta steinhjertet ut av kroppen deres og gi dere et kjøtt hjerte isteden. Jeg lar dere få min Ånd inne i dere, og gjør det slik at dere følger mine forskrifter og tar vare på mine lover, så dere lever etter dem. .... Dere skal være mitt folk , og jeg vil være deres Gud. (Esekiel 36: 27-28)

Hva Kirken angår, må Evangeliets sosiale budskap ikke bli betraktet som en teori, men først og fremst som et grunnlag for og en motivasjon til handling.

Johannes Paul II, *Centesmus Annus* 1991

Temaer innenfor den Katolsk Sosiallæren

Nå skal vi presentere noen av de mest sentrale ideer bak sosiallæren. Kirkens sosiallære er den delen av Kirkens lære som handler om sosiale, kulturelle, politiske og økonomisk emner som har utviklet seg i det siste århundre. Den hjelper oss til å se med et kristne perspektiv på de beslutninger som daglig tas og som berører våre liv. Dette er et stort område som dekker fred og krig, økonomisk rettferdighet, internasjonal utvikling, rasisme, miljø og menneskeverd.

Det følgende er en kort beskrivelse av noen av de sentrale temaer i sosiallæren:

Kirkens visjon for menneskeheten og samfunnet

Mennesket er skapt i Guds bilde og vi er sosiale vesener som heller lever i fellesskap enn alene. Sosialt og politisk liv er vesentlig for menneskenaturen. Kirkens visjon for menneskeheten er en visjon av håp. Et menneskelig liv finner betydning i Kristi død og oppstandelse. Et gjentatt budskap i sosiallæren er at alt sosialt, politisk og økonomisk liv må være fokusert på menneskeheten. Målet med politikk må være oppnåelse av det felles gode. Som Pave Johannes XXIII skrev i sitt 1961 rundskriv, *Mater et Magister* (Mor og Myndighet);

Kirkens sosiallære hviler på et grunnleggende prinsipp: mennesket er fundamentet, årsaken og målet i hver sosial institusjon. Dette er nødvendig fordi folk er av natur sosiale vesener. (219)

Solidaritet

Evangeliets betydning av solidaritet ligger i forpliktelse til vår nestes gode. Som Jesus sa til disiplene;

Dere vet at folkenes fyrster er herrer over dem, og de mektige menn hersker over dem med makt. Slik er det ikke blant dere. Den som vil være stor blant dere, skal være de andres tjener, og den som vil være den fremste blant dere, skal være de andres tress. Slik er heller ikke Menneskesønnen kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene og gi sitt liv som løsepenge for mange. (Matteus 20: 25-28)

Pave Johannes Paulus II har skrevet mye om emnet. Han mener at solidaritet hjelper oss til å se den andre - enten en person, et folk eller en nasjon – som noe mer enn et slags redskap hvor arbeidskraft kan utnyttes og kastes når det er ikke lenger brukbart. Vi må se de andre som medmennesker som er invitert med oss til livets bankett hvor alle er like invitert av Gud. Solidaritet er veien til fred og utvikling. Bare menneskelig og kristen solidaritet kan beseire strukturell synd.

Menneskerettighetenes allmenngyldighet

I 1963, under det Annet Vatikankonsil, utga Pave Johannes XXIII et rundskriv som blant annet handlet om menneskerettigheter. Det heter *Pacem in Terris* (Fred på jord).

Menn og kvinner har rett til å leve. De har rett til fysisk sikkerhet og de nødvendige midler til livets utvikling, spesielt mat, klær, medisinsk behandling, hvile og nødvendige sosiale tjenester. De har rett til å få omsorg i tilfelle sykdom, overarbeid, enkestand eller når deres inntektskilde ufrivillig er berøvet. (11)

Forvaltning av jordens ressurser

Jordens ressurser er gitt av Gud til hele menneskeheten. Kirken utfordrer sterkt de rike nasjoner til å se nærmere på sitt forbruk. Det er umulig å fortsette et system hvor en del av kloden er rikere enn den andre når dette systemet er bygget på urettferdig fordeling. De som er rike må akseptere færre materielle goder. De er forpliktet til å dele de godene de har med hele menneskeheten. I *Populorum Progressio* (Folkenes Utvikling) brukte Pave Paul VI et sitat fra Hellige Ambrosius, han sa at når en rik person ga til en fattig person var det ikke en gave, men tilbakebetaling av det han skyldte.

Kirken til tjeneste for verden

Kirken prøver å gi vitnesbyrd om sannheten, å frelse mennesker framfor å dømme dem, å tjene heller enn bli tjent. Kirkens misjon er å bygge opp Guds rike. En sentral del av dette er å forkynne Evangeliet og Guds frigjøring fra undertrykkelse. Kirken må snakke på vegne av urettferdighetens ofre. De som har mistet sin stemme må finne styrke i Guds ord. Kirken har ansvar for de som kan ikke forsvare seg selv. Bispesynoden i 1971 var rettet mot rettferdighet i verden. Biskopene framhevet innvandrere og flyktninger som spesielt sårbare.

Sosial og strukturell synd

Samfunnet og sosial orden må være til tjeneste for menneskeheten - og ikke omvendt. Som Jesus sa: "sabbaten er laget for mennesker, ikke mennesker for sabbaten". Sosiale systemer som er urettferdige er en kilde til vold og undertrykkelse.

I 1987 skrev Johannes Paulus II i sitt rundskriv *Sollicitudo Rei Socialis* (Kirkens Sosiale Interesser);

Man må forkynne eksistensen av økonomiske, finansielle og sosiale mekanismer som ... ofte fungerer automatisk, til å aksentuere rikdom for noen og fattigdom for resten. Disse mekanismer, som er direkte eller indirekte manøvrert av den mer utviklede verden, er gunstige for interessene til menneskene som manipulerer disse mekanismene. Men til slutt kvæler de økonomiene til de mindre utviklede land.
(16:1)

Å fremme fred

Fred har lenge vært et sentralt emne i sosiallæren. Pave Johannes XXIII sa at fred var et tomt ord hvis det ikke blir oversatt til sosiale strukturer som hviler på sannhet, rettferdighet, frihet og kjærlighet. I 1961 skrev han;

Verdens nasjoner blir mer og mer avhengige av hverandre og det er ikke mulig å sikre en varig fred så lenge stor økonomisk og sosial ubalanse vedblir å eksisterer.
(Mater et Magistera 157)

Forslag: Når vi leser kirke dokumenter kunne vi kanskje lese dem i lys av fem spørsmål;

- Hvem er de fattige ?
- Hvor er de fattige ?
- Hvorfor er de fattige ?
- Hvordan kan dette forandres ?
- Hvordan kan vi bidra til denne forandringen ?

Dokumenter i Sosiallæren

Vi skal nå se litt nærmere noen av de viktigste dokumenter i kirkens sosiallære, og prøve å gi en kort tolkning av innholdet og betydningen for hvert dokument.

Hva er Sosiallæren?

Kirkens sosiallære er den delen av Kirkens lære som handler om sosiale, kulturelle, politiske og økonomisk emner som har utviklet seg i det siste århundre. Den hjelper oss til å se i et kristent perspektiv på de beslutninger som daglig tas og som berører våre liv. Dette er et stort område som dekker fred og krig, økonomisk rettferdighet, internasjonal utvikling, rasisme, miljø og menneskeverd.

1891 Rerum novarum

Dette rundskrivet markerer det en regner som begynnelsen på den moderne sosiallæren. Pave Leo XIII ønsker å si noen til den allmenne kirke om arbeidsforhold i den industrialiserte verden. Han er veldig klar over de fattiges og arbeidernes situasjon i industrielle land og han fordømte det han så som overdrivelse av både sosialisme og kapitalisme. Leo anerkjenner tre sentrale faktorer som grunnlag for det økonomiske liv; arbeidere, produktiv eiendom og Staten. Han forsvaret fagbevegelser og kirkens rett til å uttale seg om slike saker. Han forsvaret også retten til private eiendom mot det sosialistiske ønske om å avskaffe det. Han støtter familiens rettigheter og plikter overordnet statens, men han kaller folk til å akseptere sin skjebne siden hardt arbeid og lidelse er en del av det å være menneske.

På ett nivå ønsker Leo at de fattige bør være tålmodige og industriledere forsiktige. Han ønsker stabilitet, likevel insisterer han på at Staten bør forsvare folk uten eiendom som et rettferdig prinsipp. Han erkjenner Statens rolle for å sikre en rettferdig lønn og gjøre ende på utnyttelse av de fattige. Han presiserer at kristne har rett til å grunnlegge sine egne fagorganisasjoner. Framfor alt er Leo veldig forsiktig med å oppmuntre arbeidere til direkte politiske aksjoner. Han mener at forandring må komme fra 'toppen' av samfunnet og ned; det er arbeidsgivere som har størst ansvar i forhold til forandring.

Rerum Novarum (Arbeids Situasjon) er et viktig kirke dokument. Det er begynnelsen på en egen tradisjon for å snakke på de fattiges vegne. Verdien ligger ikke så mye i innholdet, men i det faktum at Kirken er utsett til å tale for de fattige.

Temaer:

Omsorg for de fattige

Arbeideres rettigheter

Betydning av privat eiendom

Plikter for arbeidere og arbeidsgivere

Offentlige myndigheters rolle

1931 Quadragesimo anno

Dette brevet, skrevet av Pius XI, ble utgitt for å feire 40-årsdagen for *Rerum Novarum*. Begynnelse på 30-tallet var en vanskelig tid i den vestlige verden; depresjon, fascisme, mellomkrigstid. Pius XI gjentar at Kirken har rett og plikt til å uttale seg om sosiale og økonomisk anliggende.

Han er bevisst den stadige voksende makten til ledere som Mussolini, Franco og Salazar og advarer mot samling av for mye makt rundt en person. Han ser at Staten står i fare å bli en slave for grådighet og han fordømmer uregulert konkurranse. Han tok også avstand fra kommunismen på grunn av dens hang til vold, klassekonflikt og avskaffelse av privat eiendom. Pius XI skrev også om fordeling av rikdom og mot misbruk av kvinner og barn på arbeidsplassen.

Pius XI introduserer prinsippet om subsidiaritet, det at en større enhet ikke bør ta over funksjoner for et mindre samfunn. Han begynner også prosessen med analysen av hva som virkelig skjer i den industrielle vestlige verden. Begge disse prinsipper er klargjort i senere dokumenter. Pius XI også bruker uttrykket 'sosial rettferdighet' for første gang. *Quadragesimo Anno* (Gjenreisning av den Sosiale Ordenen) hjalp Kirken til en klarere forståelse av den profetiske rollen hun er kalt til.

Temaer:

Kirkens oppgave

Ansvarlig eierskap

Arbeidskraft og kapital

Offentlige myndigheter

Rettferdig sosial orden

Kapitalisme og sosialisme

1961 Mater et magistra

Dette brevet markerer en viktig og radikal utvikling i Kirkens sosiallære. *Mater et Magistra* (Mor og Myndighet) ble utgitt av Pave Johannes XXIII på 70-årsdagen til *Rerum Novarum*.

Johannes er på den ene side bekymret over Statens urimelige inngrep i dagliglivet, men på den andre side ser han i dette et grunnlag for hva kristne trenger å gjøre for å bygge opp et nytt og rettferdig samfunn.

Inngrep er nødvendige og tillatte hvis det er til fordel for de fattige. Dette er et dokument fullt av håp, Johannes XXIII var optimistisk til den moderne verden.

For første gang snakket Kirken om utvikling. Paven ønsker en balansert utviklingsstrategi for u-land. Her ser vi forandring fra bekymring for fattige klasser i enkelte land til fattige nasjoner i forhold til den rike verden. Han anbefaler forsiktighet for å sikre at bistand til u-land ikke blir en ny kolonialisme. Pave Johannes mener at mennesker kan og vil samarbeide for å løse disse problemene og sørge for en bedre fordeling av rikdom.

Han oppmuntrer også legfolk til å ta Kirkens sosiallære på alvor. Han ønsker at vi alle gransker våre sosiale vilkår, vurderer prinsippene involvert og bestemmer hvordan vi skal handle utfra dette.

I dette rundskrivet åpner Paven for muligheten for at Kirken kan løsrive seg fra støtte til de rike og mektige. Johannes reformerer Kirkens tradisjonelle lære om private eiendom. Her fastslår Kirken at alle mennesker har rettigheter, inkludert fattige grupper. Dette er det første skritt til en kirke som er på de fattiges side.

Temaer:

Rettferdig lønn

Subsidiaritet

Jordbruk

Økonomisk utvikling

Kirkens oppgave

Internasjonal samarbeide

1963 Pacem in terris

Pave Johannes XXII innviet det Annet Vatikankonsil i oktober 1962. I konsilets annet år produserte Paven *Pacem im Terris* (Fred på Jord). Dette er det første rundskrivet henvendt til 'alle mennesker av gode vilje'. Det ble gitt ut en kort tid etter Kubakrisen og opprettelsen av Berlinmuren. I likhet med *Mater et Magistera* er dette brevet optimistisk og kaller til internasjonalt samarbeid. Ingen stater bør framdrive sine egne interesser isolert fra andre. Johannes XXIII nevner en lang liste av rettigheter for individer og fellesskaper. Han fikk mye inspirasjon fra FNs menneskerettighetserklæring fra 1948.

Han fordømmer rasisme og ser frem til en forbedret situasjon for etniske minoriteter. Han tar avstand fra våpenkappløpet og krever en slutt på det. Han konkluderer med at katolikker må spille en aktiv rolle i offentlig liv og prøve å forandre strukturer innenfra. Det bør ikke være et skille mellom tro og handling.

Temaer:

Rettigheter og plikter

Offentlige myndigheters rolle

Det felles gode

Internasjonale relasjoner

Nedrustning

1965 Gaudium et spes - Vatikan II

I løpet av det Annet Vatikankonsil begynte de katolske biskopene å se forholdet mellom Kirken og verden, vitenskapens, kunstens, politikken og kulturens verden på en ny måte. Kristne blir kalt til å akseptere og arbeide med sekulære institusjoner så de kan være mer effektive i å tjene menneskehetens familie - og i å lovprise Gud. En av de sentrale tekster fra konsilet er *Gaudium et Spes* (Glede og Håp); Kirken i den moderne verden. Dette er Kirkens viktigste dokument innenfor sosiallæren. Kirkens oppgave er å fremme menneskeverd og å arbeide for det felles gode. Dokumentet setter dagsorden for Guds folk. I deres forord, skrev biskopene;

De gleder og håp, den sorg og angst som våre dagers mennesker føler, og da især de trengende og alle de som har tungt å bære, er også Kristi disipler, glede og håp, sorg og angst, og intet av det som angår mennesket er uten gjenklang i de kristnes hjerter. (1)

Biskopene i konsilet ba Kirken granske 'tidens tegn' og tolke dem i Evangeliets lys. Konsilet bekrefter hvert enkelt menneskes vesentlige og evige verdi. Derfor er avstanden mellom rike og fattige åpenbart helt feil. Det er ikke bare en individualistisk moralitet i oss og Kirken, vi må utvikle en sans for felles ansvar.

Dokumentet bekrefter også den grunnleggende betydning av familieliv og retten til liv liksom alles rett til å styrke og utvikle sin egen kultur. Det gjentar arbeidernes rett til å styre og dele profit.

Temaer:

Menneskeverd

Det felles gode

Tidens tegn

Offentlig ansvar

Respekt for familien

Kulturelle rettigheter

Rettferdighet og utvikling

Fred

1967 Populorum progressio

Dette dokumentet, skrevet av Pave Paul VI, er primært opptatt av forholdet mellom rike og fattige nasjoner - ikke individer.

Paven analyserer grunner til ulikhet og konkluderer med at det er en arv fra kolonitiden og nykolonialisme, men mest grunnleggende er urettferdig handelsavtaler mellom nasjoner. Dette er det første rundskrevet viet internasjonal bistand. Paven forkaster ideen om frihandel. Han peker på at ærlig handel er bare rettferdig når partene har lik status. Paven legger vekt på de økonomiske årsaker til krig og han kaster lys over økonomisk rettferdighet som avgjørende for fred.

Han bruker uttrykket; "utvikling er det nye navnet på fred", men ser bistand ikke bare som økonomisk rettet men også viktig for kunnskap, kultur og livets nødvendigheter. Hver enkelt person må utvikle seg helhetlig som menneske.

Temaer:

Strukturell urettferdighet

Kirken og bistand

Nyhumanisme

Økonomisk planlegging

Internasjonal handel

Fred

1968 Medellinkonferansen, 1979 Pueblakonferansen

Den latinamerikanske bispekonferanse møttes i Medellin i Colombia i August 1968. Pave Paul VI var tilstede en del av tiden. De viktigste dokumenter de fra konferansen handler om rettferdighet, fred, og Kirken og fattigdom. De er betydningsfulle ikke bare på grunn av innholdet, men også metoden som bli brukt. Hver del begynner med en beskrivelse av situasjonen, da er det en lærerefleksjon om denne virkeligheten som fører til formulering av pastorale konklusjoner. Denne prosessen ble kjent som 'frigjøringsteologi'. De fire sentral temaer fra Medellin er viktig fordi de påvirket senere dokumenter fra Vatikanet. De fire temaer er:

Strukturell urettferdighet

Fattigdom er ikke Guds vilje. Det skjer på grunn av menneskelig handling og menneskelig beslutninger som virker voldelig på store deler av menneskeheten.

En fattig kirke

Dokumentet kaller alle biskopene og prester på å lede et enkelt liv og forkynne materiell fattigdom. Kirken er bedt om å se på seg selv; på hvordan hun kan fordele ressurser og personale for å være et tilbud for de fattigste og mest trengende.

Bevisstgjøring

Dette betyr å bli bevisst hva som virkelig skjer i verden rundt meg. Biskopene ønsket at folk skal delta i sin egen utvikling som mennesker. Folk må begynne å spørre hvorfor er vi fattige? Hvorfor må det forsette slik? Folk må lære å stille kritiske spørsmål om sin situasjon.

Biskopene var klar over at en slik prosess kan føre til konfrontasjon mellom folket og myndigheter, men det kan være en nødvendig forutsetning for en varig og sann fred.

Kampen om frigjøring

Biskopene erkjente folkets store lidelser, og betydningen av den bibelske historien om Israels frigjøring; Guds folk frigjort fra trelldom. Kirken må lære å støtte og stå ved siden av sitt folk. Kirkens misjon er å hjelpe de fattige ute av fattigdommens mørk.

De latinamerikanske biskopene møttes igjen i Puebla i Mexico med Pave Johannes Paulus II tilstede i 1979 hvor de igjen bekrefter budskapet fra Medellin.

1971 Octagesima Adveniens

Pave Paul VI markerer 80-årsdagen for *Rerum Novarum* med dette brevet. Det gir spesiell oppmerksomhet til politisk aktivitet på grasrota. Det er en klar beskjed til lokale fellesskap om å analysere situasjonen de befinner seg i og planlegge handling med Evangeliet som utgangspunkt.

Paven diskuterer videre mange nye sosiale problemer som stammer fra urbanisering, spesielt i forhold til kvinner, ungdom og de ny-fattige. Han maner til respekt for miljøet. Han antyder at menneskers utvikling ikke bare ligger i økonomi, men også politikk. Paven insisterer at kristne må delta i politiske beslutninger utfra Evangeliets perspektiv.

Temaer:

Urbanisering

Lokale kirkes oppgaver

Den enkelte kristnes plikt Politisk aktivitet Verdensomspennende rettferdighet.

1971 Bispesynoden - Rettferdighet i verden

Denne synoden var den tredje etter det annet Vatikankonsilet. Det er her at biskopene fra Afrika, Asia og Latin Amerika for første gang tar internasjonalt lederskap. Synoden, sammen med Pave Paul VI, ble klar over at 'utviklingsmodellen' for fremskritt ikke hadde lyktes. Økonomisk vekst hadde ikke bare mislyktes i en rettferdig fordeling av rikdom, men hadde virket mot en slik fordeling. Dokumentet kaller til både ny økonomisk utvikling og større deltagelse i beslutninger for folk. Bistand er hevet som en rett.

Synoden kalte Kirken til å forsvare urettferdighetens ofre; migranter, fattige arbeidere, flyktninger og ofrene for religiøs forfølgelse. Ifølge biskopene er det et grunnleggende evangelisk prinsipp at rettferdighet, rettet mot frigjøring, er et essensielt uttrykk for kristen kjærlighet.

En uventet tema som kom frem var da biskopene så at dersom Kirken ønsker å engasjere seg på de fattiges side og å forkynne rettferdighet, må hun praktisere fattigdom og oppføre seg på en rettferdig måte overfor sine medlemmene.

Temaer:

Evangeliets mandat for rettferdighet

Retten til utvikling

Rettferdighet som kristen kjærlighet

Utdanning for rettferdighet

Internasjonal handling

1975 Evangelii nuntiandi

Dette dokumentet er resultat av synoden om Evangelisering i 1975, hvor biskopene ba Pave Paul VI om å ferdiggjøre teksten. Han understreker igjen at Kirken er forpliktet til å engasjere seg i sosialt, økonomisk og politisk liv. Dokumentet legger vekt på at frelse er frigjøring fra alt som undertrykker mennesker. Paven er veldig klar over at det glade budskapet ikke kan reduseres til å arbeide for menneskelig frigjøring bare i en politisk betydning.

Dette var Paul VIs siste dokument om sosiallæren. Han poengterer at søken etter tillit og evne til kjærlighet er to viktige egenskaper for den som vil evangelisere.

Temaer:

Personlige endringsprosesser

Kirke og kultur

Rettferdighet og frigjøring

Den universelle og lokale kirke

Evangeliet og ikke-kristne

1981 Laborem exercens

Dette rundskrivet feirer 90-årsdagen for *Rerum Novarum*. Dette er Pave Johannes Paul IIs første brev om sosiallæren og representerer en ny og mer personlig uttrykksmåte. Det tilbyr en omfattende og grundig refleksjon over arbeidets og det økonomiske livs karakter. Pave Johannes Paul bekrefter arbeidets verdighet og plasserer det sentralt i alle sosiale spørsmål.

Han insisterer på at arbeid ikke bare er et uttrykk for menneskeverd, men at det også øker menneskeverdet. Paven bekrefter gjennomgående arbeidets prioritet over kapitalen og ser frem til sann deling av eiendomsrett og styring av industri. Han kritiserer både kapitalisme og marxisme.

Rundskrivet begynner å se på effekten av transnasjonal handel. Han diskuterer også hva solidaritet innebærer. For Paven har dette ordet en lang historie. For ham, er et solidarisk forhold grunnlaget for et fellesskap hvor det felles gode fører til deltakelse og videre til frigjøring. Dette forhold utelukker ikke opposisjon og konfrontasjon. Han mener at et fellesskap må være forberedt på å møte konfrontasjon. Han støtter arbeidernes og fagbevegelsens rettigheter. Paven konkluderer med at arbeid har en egen spiritualitet.

Temaer:

Arbeidets verdighet

Kapitalisme og sosialisme

Eiendom

Fagforeninger

Sysselsetting

Arbeidets spiritualitet

1987 Sollicitudo rei socialis

I *Sollicitudo Rei Socialis* (Kirkens Sosiale Interesser) maler Pave Johannes Paul II et veldig mørkt bilde av den globale utviklingen. Dette rundskrivet feirer 20-årsdag for Paul VI's *Populorum Progressio*. Han kritiserer at avstanden mellom Nord og Sør har vokst. Han kritiserer også både sosialistiske og kapitalistiske lands nåværende bistandspolitikk.

Han gir skylden for våpenhandel og vekst i antall flyktninger til konfrontasjonen mellom Øst og Vest og at nasjonal sikkerhet er blitt en besettelse.

Paven sier at hindringen til utvikling er 'syndens struktur' og han kaller til endring til fordel for solidaritet og engasjement på de fattiges side. Han er mot massiv profitt og den makten slik synd fører til. Dette dokumentet kom ut midt i den alvorlige økonomiske situasjonen på slutten av 80 tallet med høy arbeidsledighet, gjeld og økonomisk nedgang. Han oppmuntrer til handling som vil føre til nødvendige reformer.

Paven tar også opp miljø og helheten av skaperverket og deproblemer som finnes på dette området. Til slutt prøver Johannes Paul å sette en dagsorden for Kirken og alle folk av god vilje for den neste generasjonen.

Temaer:

Ekte utvikling

Nor/Sør problemet

Øst /Vest blokker

Solidaritet

På de fattiges side

Syndens struktur

Økologiske problemer

1991 Centesimus Annus

Pave Johannes Paulus II markerer *Rerum Novarum* på 100-årsdagen og han merker seg de store forandringer som har skjedd i det siste årene. Han tar igjen avstand fra både sosialismen og kapitalismen for deres overdrivelser.

Han anbefaler respekt for subsidiaritet, solidaritet og demokrati (første gang i katolske sosiallære). I dette dokumentet insisterer Paven på at fri økonomi ikke må føre til markedsavguderier eller en kultur hvor det å ha er viktigere enn det å være.

Han bekrefter mye av Den katolske kirkes tradisjon når det gjelder arbeid og lønn, rett til privat eiendom og ansvar for verdens ressurser, statens oppgaver og prioritering av de fattige.

Temaer:

Arbeid

Gjeldsbyrden

Ideologienes fare

Statens oppgaver

Fred

1994 Tertio millennio adveniente

Dette brevet er fokusert på Jesus Kristus som Frelser. Paven ser frem til år 2000 og gir oss sine refleksjoner over Jubileets karakter i lys av Skriften og moderne tenkning. Han fastholder at den beste forberedelse til det kommende årtusenskiftet er et fornyet tilsagn til å trofast å leve det Annet Vatikankonsils lære som enkeltindivid og som Kirke. Han sier kategorisk;

å brenne for rettferdighet og fred i en verden slik som vår, markert av så mange konflikter og utålelig sosiale og økonomiske ulikheter, er en nødvendig forutsetning for å forberede og feire et Jubileum. (51)

Denne presentasjonen av Den katolske kirkes sosiallære har vært et samarbeidsprosjekt mellom Caritas Norge og Kommisjonen for Rettferdighet og Fred i Oslo Katolske bispedømme.

Caritas Norge er Den katolske kirkes hjelpeorganisasjon, og samarbeider med katolske organisasjoner i utviklingsland om utviklings- og nødhjelpsprosjekter. Caritas Norge har også oppgaver i Norge, og samarbeider med de katolske menighetene om arbeid med innvandrere, flyktninger og eldre.

Kommisjonen for Rettferdighet og Fred (Justitia et Pax) Kommisjonen er et redskap for Den katolske kirke i arbeidet for å fremme rettferdighet og fred. Den norske kommisjonen jobber både internt i Kirken og eksternt i forhold til det norske samfunn og verdenssamfunnet.